

Méér democratie

Het toetredingsproces van Turkije tot de EU zit muurvast. En zolang er niets beweegt rondom de kwestie Cyprus, zijn de vooruitzichten somber. De stagnatie tussen Turkije en de EU contrasteert sterk met de manier waarop Turkije zich profileert als een politieke en economische macht in de regio. Doet Europa er nog wel toe voor Turkije?

Op donderdag 13 oktober 2011 organiseerde het Turkije Instituut, i.s.m. CREA Amsterdam en het European Stability Initiative (ESI), een panel over de stand van zaken tussen Turkije en de EU. Gastsprekers waren:

Selim Yenel, Turks ambassadeur bij de EU (vanaf 1/11)

Jean-Christophe Filori, hoofd Turkije-eenheid, DG Uitbreiding van de Europese Commissie, en

Gerald Knaus, voorzitter van denktank ESI. **Lily Sprangers**, directeur Turkije Instituut, modereerde.

Turkse €

De avond begon ludiek. Kunstenaar Jerome Symons liet door de Turkse Munt 100 Turkse euro's slaan en ging vervolgens met de buit aan de slag. Hoe reageren bezoekers van een galerie bij de aanblik van dit onbekende geld? Symons' presentatie was aanleiding voor hilariteit in de zaal – zeker ook gezien de huidige eurocrisis. Symons overhandigde vervolgens Turkse euro's aan de panelleden en de Turkse ambassadeur, eveneens aanwezig.

Vertrouwenscrisis

De sprekers kregen vervolgens de gelegenheid hun visie op de stand van zaken van de relatie tussen Turkije en Europa te geven. Daarover waren zij redelijk eensgezind. Afgaand op de sceptische ontvangst van het recente Voortgangsrapport in Turkije diezelfde dag, is de invloed van de EU in Turkije tanende. Het jaarlijkse rapport, waarin de Europese Commissie het Turkse hervormingsproces tegen het licht houdt, brengt allang niet meer de discussie teweeg die een paar jaar geleden nog zou losbarsten. Tijdens de verkiezingscampagnes in Turkije dit voorjaar was de EU nauwelijks een thema. De Europese druk waaronder de AKP-regering in haar eerste jaren hervormingen doorvoerde, is van de ketel, aldus Filori. Hoe waarschijnlijk is toetreding immers nog, gezien alle complicaties rondom Cyprus (het grootste struikelblok), visa, de grotendeels geblokkeerde onderhandelingshoofdstukken en de negatieve houding van menig EU-lidstaat?

Toch pleit menigeen in Turkije en in Europa voor voortzetting van de relatie, die wel wordt gekenschetst als een huwelijk in crisis: het moddergooien ten spijt is het de intentie om bij elkaar te blijven. De metafoor refereert niet toevallig aan een recent rapport van ESI over de toekomst van de Turks-Europese relatie. Maar, stelde Knaus, de vergelijking van een platform is eigenlijk juister. Er zit geen vooruitgang in de betrekkingen, maar de relatie gaat ook niet achteruit.

Tegelijkertijd ontbreekt het de Turken aan vertrouwen in de goede afloop, merkte Yenel op. Onlangs nog wees een opinieonderzoek uit dat 48% van de Turken positief staat tegenover Turks EU-lidmaatschap, maar velen in Turkije verwachten niets meer van de EU, stelt Yenel. Uit hetzelfde onderzoek bleek ook dat ruim 40% van de Turken vindt dat goede banden met het Midden-Oosten van groot belang zijn, en dat Turkije een autonoom buitenlands beleid moet voeren. Het reflecteert de heersende stemming in het land, dat zich steeds meer vindt in de rol van knooppunt tussen Europa en de Arabische wereld.

Ondertussen vindt er namelijk nog altijd convergentie plaats tussen Turkije en Europa, aldus Knaus. Wie door de soms ronduit provocerende retoriek van premier Erdogan c.s. heen kijkt, ziet een land dat economisch nauw verbonden is met Europa: ruim 40% van het Turkse handelsvolume betreft in- en export met Europa en het overgrote deel van directe investeringen in de bloeiende Turkse economie is Europees geld. Bovendien oriënteert de Turkse samenleving zich, juist wat betreft democratische waarden, nadrukkelijk op Europa. De combinatie van een seculiere staat op Europese leest en een overwegend islamitische bevolking onderscheidt Turkije scherp van zijn burens. Yenel herinnerde het publiek eraan hoe premier Erdogan er onlangs in Cairo op aandrong dat de Egyptenaren kiezen voor eenzelfde model - tot ongenoegen van de Moslimbroederschap. Grondige hervorming van de huidige restrictieve grondwet staat bovenaan de politieke agenda, evenals het moeizame streven naar een democratische oplossing van de Koerdische kwestie – al dreigt op dat front na de PKK-aanslag van 18 oktober escalatie.

Zeker, de Turkse democratie is verre van perfect en maakt momenteel een ontwikkeling door die velen met argusogen volgen. Zo werd afgelopen zomer de Turkse legertop definitief uitgeschakeld als een bepalende factor in 's lands politiek. Dat op zichzelf is een gezonde ontwikkeling, maar de manier waarop de AKP het leger op de plaats wees, roept vragen op. De persvrijheid staat onder grote druk, anderzijds was een open discussie over de Koerdische kwestie vijf jaar geleden nog ondenkbaar. De democratiseringstrend in Turkije lijkt op de ontwikkeling die Europese landen soms nog maar kort geleden doormaakten, merkte Knaus op. 'Toen de AKP in 2002 aan de macht kwam, hadden we onze bedenkingen', voegt Filori toe. Maar uiteindelijk moet je naar de feiten kijken. 'Wij zien geen tekenen van een ontwikkeling die in de richting zou gaan van een repressieve islam.'

Het botst en schuurt in Turkije, een land dat op alle fronten in beweging is. De weg vooruit is echter helder: méér democratie. Juist daarom blijft het EU-perspectief relevant, en het is aan beide partijen om het vertrouwen in de relatie te herstellen, aldus de heren sprekers. Turkije mag zich onder de AKP zelfbewust, ja zelfs arrogant opstellen, op de lange termijn is het in het Europese en Turkse economische en politieke belang om samen op te trekken.